

WIESŁAW JAMROŹEK, *Kongresy i zjazdy pedagogiczne w rozwoju polskiej myśli i praktyki edukacyjnej (do 1939 roku)*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2015, ss. 194

Środowisko historyków wychowania i pedagogów doczekało się interesującej książki autorstwa Wiesława Jamrożka, wydanej nakładem Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w 2015 roku, która ukazuje genezę i dorobek kongresów i zjazdów pedagogicznych, organizowanych przez nauczycieli i pedagogów (teoretyków i praktyków) na przełomie XIX i XX wieku oraz w Drugiej Rzeczypospolitej.

We wstępie swojej książki, dokonując analizy dostępnej literatury przedmiotu, Wiesław Jamrozek słusznie uzasadnił wybór badanej problematyki, stwierdzając, że analizowane kongresy i zjazdy pedagogiczne „nie znalazły jednak dotychczas wystarczającego odbicia w literaturze”¹, która nie daje pełnego obrazu tego zagadnienia.

Logiczną strukturę recenzowanej publikacji stanowią jej dwie części. Pierwsza część, zatytułowana „Galicyjskie kongresy pedagogiczne w rozwoju polskiej myśli i praktyki edukacyjnej na przełomie XIX i XX wieku”, poświęcona jest dwóm kongresom lwowskim: Pierwszemu Polskiemu Kongresowi Pedagogicznemu z 1894 roku i Drugiemu Polskiemu Kongresowi Pedagogicznemu z 1909 roku, zwołanym głównie przez galicyjskie Towarzystwo Pedagogiczne oraz galicyjskie Towarzystwo Nauczycieli Szkół Średnich. Druga część, nosząca tytuł „Idee edukacyjne i dorobek programowy kongresów i zjazdów pedagogicznych w Drugiej Rzeczypospolitej”, ukazuje problematykę sześciu kongresów i zjazdów organizowanych w okresie międzywojennym. Autor poddał analizie Ogólnopolski Zjazd Oświatowy w Warszawie z 1919 roku, Pierwszy Kongres Pedagogiczny w Poznaniu z 1929 roku, Drugi Kongres Pedagogiczny w Wilnie z 1931 roku, Trzeci Kongres Pedagogiczny we Lwowie z 1933 roku, Czwarty Kongres Pedagogiczny w Warszawie z 1939 roku oraz Ogólnopolski Kongres Dziecka, zorganizowany w Warszawie w 1938 roku. Zaletą recenzowanej książki jest jej przejrzysta konstrukcja, która logicznie buduje wspomniane wyżej dwie części. W każdej z nich Autor przedstawił najpierw okoliczności i konteksty zwoływania kongresów pedagogicznych, a potem ustrukturalizowaną chronologicznie i problemowo tematykę obrad.

¹ W. Jamrozek, *Kongresy i zjazdy pedagogiczne w rozwoju polskiej myśli i praktyki edukacyjnej (do 1939 roku)*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2015, s. 7.

Wśród różnorodnych uwarunkowań galicyjskich kongresów pedagogicznych Wiesław Jamrózek wskazał na uwarunkowania historyczne, kulturowe i społeczne, rozwój czasopiśmiennictwa pedagogicznego, promującego zapowiedzi pedagogiki „nowego wychowania”, cechy charakterystyczne środowiska oświatowego i organizacji nauczycielskich w Galicji oraz wydarzenia towarzyszące kongresom, którymi była Powszechna Wystawa Krajowa we Lwowie w 1894 roku i stulecie urodzin Juliusza Słowackiego, przypadające na 1909 rok. Autor zaprezentował również zasady organizacji obydwu kongresów lwowskich. Sporo miejsca poświęcił problematyce obrad, która w głównej mierze dotyczyła idei wychowania narodowego, kwestii kształcenia kobiet, problemów organizacyjnych, programowych i wychowawczych szkół oraz zagadnień pozaszkolnej pracy oświatowej i edukacji dorosłych, a także teoretyczno-metodycznych zagadnień edukacji i ich popularyzacji. Analizy te doprowadziły Autora do wniosku, w którym stwierdził, że prezentowane kongresy galicyjskie

z jednej strony były odbiciem poziomu i treści ówczesnej polskiej myśli i praktyki edukacyjnej, z drugiej strony rezultaty obrad i dyskusji podczas nich prowadzonych wyraźnie na tę praktykę i myśl oddziaływały, stając się wyraźnym czynnikiem ich dalszego rozwoju².

Te dwa kongresy lwowskie – jak pisze sam Autor – stały się podstawą zwoływania kolejnych, ale już w odrodzonej Polsce.

W drugiej części, poświęconej kongresom i zjazdom pedagogicznym w Polsce międzywojennej Wiesław Jamrózek zaprezentował obszernie okoliczności ich zwoływania. Przede wszystkim słusznie wskazał na potrzeby integracyjne i unifikacyjne, szczególnie w zakresie oświaty, zaistniałe po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Przedstawił reformy oświatowo-wychowawcze w Polsce międzywojennej, kładąc nacisk na takie zagadnienia, jak: troska o powszechność nauczania, potrzeba podwyższania stopnia organizacyjnego szkół powszechnych, reforma szkolnictwa średniego, rozwój oświaty pozaszkolnej, które bezsprzecznie stawały się czynnikiem warunkującym zwoływanie kongresów i zjazdów pedagogicznych. Słusznie również wskazał na intensywny rozwój myśli pedagogicznej lat międzywojennych jako na jedną z przesłanek leżących u podstaw organizowania kongresów i zjazdów pedagogicznych w Polsce, wymieniając ośrodki badań pedagogicznych, teoretyczne nurty w naukach o wychowaniu, ukazując rozwój nauk pokrewnych (psychologii i socjologii) oraz ruch „nowego wychowania”, który wywarł duży wpływ na teorię i praktykę pedagogiczną Drugiej Rzeczypospolitej. Po przedstawieniu głównie pedagogicznych uwarunkowań zwoływania zjazdów i kongresów pedagogicznych, Wiesław Jamrózek – zgodnie z przyjętą prawidłowością – zaprezentował zasady organizacji wspomnianego wyżej Ogólnopolskiego Zjazdu Oświatowego (Sejmu Nauczycielskiego) z 1919 roku oraz czterech kongresów pedagogicznych i Pierwszego Ogólnopolskiego Kongresu Dziecka, ukazując organizatorów, prace przygotowawcze, uczestników, przewodniczących, czas trwania, towarzyszące wydarzenia i inne kwestie.

² Tamże, s. 62.

Bardzo interesujący jest rozdział drugi analizowanej części, ukazujący problematykę obrad, która oscylowała wokół takiej tematyki, jak: zagadnienia ustrojowo-organizacyjne szkolnictwa, kształcenie i status społeczny nauczycieli, teleologia wychowawcza i edukacja obywatelska, opieka nad dzieckiem i młodzieżą, oświata pozaszkolna i edukacja dorosłych, zagadnienia teoretyczno-metodyczne i nowatorstwo pedagogiczne. Każde z tych zagadnień zostało przedstawione w kontekście obrad analizowanych zjazdów i kongresów pedagogicznych.

Zaletą książki jest ukazanie wyżej wymienionych uwarunkowań omawianych zjazdów i kongresów pedagogicznych, jakże odmiennych w zakresie sytuacji politycznej, społecznej i kulturowej oraz przemian teorii i praktyki edukacyjnej. Jak się dowiadujemy, okoliczności ich zwoływania wywierały wpływ nie tylko na ich przebieg, ale również podejmowaną problematykę oraz sformułowane uchwały i postulaty. Zjazdy i kongresy pedagogiczne były wielkimi wydarzeniami, które nie tylko stały się forum wymiany poglądów i stanowisk w zakresie teorii i praktyki pedagogicznej, ale były czynnikiem rozwijającym krytycyzm, świadomość pedagogiczną, potrzebę reform i zmian nie tylko wśród uczestników, ale całego polskiego nauczycielstwa. Jednocześnie można je traktować jako swoisty pas transmisyjny nowej teorii i praktyki pedagogicznej, którym było „nowe wychowanie” zarówno w Galicji, jak i w Polsce międzywojennej, zmierzający do popularyzacji szeroko pojmowanego nowatorstwa pedagogicznego.

Recenzowana praca jest monografią historyczno-pedagogiczną, charakteryzującą się chronologiczno-problemowym układem. Książka zawiera streszczenie w języku angielskim i bibliografię, w skład której wchodzi materiały archiwalne, źródła drukowane, prasa i czasopisma oraz opracowania. Jej walorem jest bogata podstawa źródłowa oparta na wspomnianych źródłach drukowanych, w skład których wchodzi nie tylko materiały pokongresowe i materiały z 18. tytułów czasopism, komentujących wydarzenia kongresowe i zjazdowe, ale również źródła archiwalne. Autor dokonał kwerendy źródłowej w zbiorach Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Związku Nauczycielstwa Polskiego, Centralnego Państwowego Historycznego Archiwum Ukrainy, Litewskiego Centralnego Państwowego Archiwum w Wilnie. Prezentowane zagadnienia Autor konfrontuje z dotychczasową literaturą przedmiotu skrupulatnie zebraną. Praca jest bogata pod względem faktograficznym i interpretacyjnym. Warto również podkreślić wysokie walory wydawnicze książki, staranną korektę, dobrej jakości okładkę, właściwie dobraną czytelną czcionkę.

Autor recenzowanej książki wskazał na wartości ponadczasowe, podejmowane przez ukazane kongresy i zjazdy pedagogiczne, wśród których wymienił kwestie związane z demokratyczną szkołą, realizacją obowiązku szkolnego, znaczeniem szkoły podstawowej w systemie szkolnym, powszechnością kształcenia na wszystkich szczeblach edukacji, wychowaniem obywatelskim, indywidualizacją kształcenia, prawami dziecka, edukacją permanentną, nowatorstwem pedagogicznym, podmiotowością, kształceniem i wysokim statusem społeczno-zawodowym nauczyciela oraz inne.

Należy zgodzić się z recenzentem wydawniczym prezentowanej publikacji, profesorem Krzysztofem Jakubiakiem, który pisze:

Książka służyć będzie, z racji swych walorów poznawczych, nie tylko historykom wychowania, ale także pedagogom poszukującym swojego rodowodu i tożsamości³.

Oby tak się stało, bowiem czytelnik otrzymuje publikację przedstawiającą kongresy i zjazdy pedagogiczne w rozwoju polskiej myśli i praktyki edukacyjnej (do 1939 roku), opartą na najnowszym stanie badań, uwzględniających dostępne źródła i literaturę przedmiotu. Praca stanowi rzetelną analizę badanego zagadnienia, uzupełniając lukę w dotychczasowym piśmiennictwie historyczno-pedagogicznym.

Elżbieta Magiera